

ÚJRA. HASZNOSÍTÁS.

Műemlék középületek felújításának új korszaka

**Fehérvárcsurgói Károlyi-kastély
komplex rekonstrukciója.**

Az egykori könyvtár
(Fotó: Szabó Szabolcs)

Egy újabb családi ünnepen szüleimnél körbeültük azt az asztalt, amit már felmenőim is körülültek nagyszüleim esküvője után. A székeknek már csak a fele eredeti, a másik felét minta alapján újragyártotta egy tehetséges bútorasztalos. Dédnagyapám tanúja az ünnepségnek rögtön az asztallal szemben, szépanyám mellszobra kicsit távolabbról, a másik szobából figyel. Gyerekkorom óta nézegetem ezt az asztalt, talán csak nekünk szép, nekünk értékes. Sokat gondolkoztam azon, hogy vajon mik azok a bútorok, tárgyak, amiket valamiért, részben esztétikumuk és praktikumuk miatt az emberek generációról generációra magukkal visznek, őriznek, javítanak, használnak.

Vajon baj-e, hogy használjuk az asztalt? Szabad-e kicserélni egyes részeit? Becsajjuk-e a vendégeket, hogy pont ugyanolyanra gyártottuk a hiányzó elemeket, mint

amilyenek voltak? Azt hiszem a válaszok: nem, igen és dehogya.

Végre trendváltás van a műemlékek megítélésében is, egyre inkább oldtimer autóként tekintünk rájuk, melyekre ugyan sokat kell költeni, de az érték, ami létrejön, tömegtermeléssel nem állítható elő. Fontos, hogy bár továbbra is számtalan műemlék épület várja sorsának jobbrafordulását, egyetértés kezd kialakulni abban, hogy a használat, a használhatóság megteremtéséhez bizonyos rekonstrukciós beavatkozások igenis szükségesek, és ezek lehetnek egy hiteles felújítás elemei.

Funkció nélkül

Talán a legrosszabb, ami egy épülettel történhet, az, ha gazda nélkül marad. Több mint húsz éve kezdtem el dolgozni a fehérvárcsurgói Károlyi-kastélyban, ebben a

csodálatos klasszicista, eklektikus épületben. Ybl Miklós ennek építéskor még Heinrich Kochot képviselte csak, igaz, mi az egyetlen megmaradt faszerkezetű lépcsőt makacsul Ybl-lépcsőnek hívtuk, mert ezt a legenda szerint valóban ő tervezte meg a helyszínen. [1]

Rengeteg rosszat hallottam arról az időszokról, amikor az épületben diákolthón működött. A cserépkályhákat elbontották, a díszítőfestéseket eltüntették, a táblás parkettákat javítás helyett kicserélték. Ez mind rosszul hangzott, de mégis, az épületnek nem ez a korszak tett

tem rá, hogy különböző igazságok vannak, a műemlékes szakma elborzadva néz egy nem hiteles rekonstrukcióra, ugyanakkor az épületet használóknak igaza lehet abban, hogy egy rossz síkban elhelyezett tető is jobb, mint ha nincs tető.

Hasonló a helyzet a fertői Esterházy-kastéllyal is, melyet – bár magyar uralkodók lakhelyéül soha nem szolgált és nagyjából 100 évvel követte az előképet – magyar Versailles-nak is hívunk, pedig korát, stílusát és mondanivalóját tekintve is közelebbi rokona

Fertői Esterházy-kastély felújítása több ütemben. A sokat vitatott homlokzat

(Fotó: Kovács Olivér)

igazán rosszat, hanem amikor tizenöt éven át üresen állt. Évszázados hagyomány, hogy a környéken lakók építőanyag-telepként tekintenek az elhagyott épületre. Eltűnt minden, ami mozdítható, és még pár dolog, aminek ehhez segítség kellett. Ilyenek voltak a mára újra látható „csipketerasz” spiáter öntvényei is, melyek ócskavasként végeztek. A tető beázott, megjelent a belvárosi tetőtérben is rettegett könnyező házigomba, így a csodálatos méretű és minőségű fedélszék oda lett, sőt szinte minden, ami fából volt.

Az utolsó pillanatban érkezett az egykori tulajdonos leszármazottja, aki akart és tudott. Rengeteg kitarással és rengeteg türelemmel elérte, hogy valami igazán hasznos és szép jöjjön létre az állam és a magángazdaság együttműködéséből. A kastélyszálló és parkja, a szabadon látogatható könyvtár, a számtalan esemény mára fogalomná vált.

Emlékszem, végiglátogattuk az akkoriban még igen gyér kastélyszálló-kínálatot, beszélgettünk a tulajdonosokkal, üzemeltetőkkel, bérlőkkel. Már akkor felfigyel-

Schönbrunn. Az épületet a teljes pusztulástól mentette meg 1946-ban Porpáczy Aladár kertészmérnök [2] azal, hogy funkciót adott neki. Itt is igaz, hogy szinte minden eltűnt az épületből, amíg nem volt gazdája, csak a csupasz falak maradtak.

Szomorúan mókás volt hallgatni Kismartonban a miniket vezető igazgatót, akivel kerestük az együttműködés lehetőségét. A tárlatvezetés közben felindultan megállt a hercegi ebédlőben, ahol egyébként nemcsak az eredeti bútorok, de még az eredeti étkészletek is megvoltak, és elborzadva mondta: „Képzeljék, a szovjet megszállás napjaiban, ebben a helyiségben még a textiltapétát is letépték.” Igaz, a rémálom csak napokig tartott, hiszen rögtön 1945-ben itt kapott helyet a burgenlandi tartományi kormány. Hát igen, ez szomorú, de nekünk magyaroknak valahogy nem gyűlt könny a szemünkbe.

Esterházában sok-sok erőfeszítés történt, magam is évekig dolgoztam rajta, hogy olyan látogatót és nemzetközileg híres legyen, mint Eisenstadt, de a sikerhez még mindig hiányzik valami. Vannak ilyen, a szívemhez kö-

Pesti Vigadó bővítése és rekonstrukciója. Padlásból kiállítóter

(Fotó: MMA)

zel álló ügyek, amelyeken a mai napig gondolkodom, Fertőd, a kastélyprogram, a Hadrianus-palota és sok, nagy lehetőséget rejtő helyszín, melyek élővé tétele településeknek vagy városrészek fejlődésének adhatna új lendületet.

Sokkal kellet vitatkoznom arról, hogy van-e méltatlan funkció egy épület számára, olyan, amelynél még az is jobb, ha az épület üresen áll. Rengeteg helyszínt láttam különböző sapkákban. Voltam szakértő, kivitelező, tervező, beruházó, láttam gyermekotthont, elmeógyógyintézetet, kórházat, idősek otthonát és sok minden más csodálatos műemlékekben. Nem állítom, hogy minden felemelő volt, amit láttam, de nemigen változott a véleményem. Ha nem találjuk meg az épület rendeltetését, nem tudjuk megmenteni.

Rosszul használva

Sok példát hozhatnék a mára megszűnt rossz használatra, de talán a Pesti Vigadó példája egyszerre több mindent elmesél. Az épület a Pollack-féle, az osztrákok által 1849-ben szétlőtt Redoute helyén épült, Feszl egyedi stílusában; többszörösen szimbolikus hely a centrum centrumában. Nyilvánvaló, hogy minden regnáló gazdasági érdekcsoport jelen volt, amikor a megbízást megkaptuk az akkori vagyonkezelőtől, hogy „csináljunk valamit” az épülettel. Nem túlzok, amikor azt mondom, az egyik oldalról a tőke, a másik oldalról az alvilág akarta fölfalni, és ez majdnem sikerült is. Az eredeti kulturális cél egyre halványodott, viszont a nosztalgia-diszkó, ha nem is a spájzban, de már a pincében volt. A földszinten és a mezzanin szinten pedig kétes hírnevű szórakozóhely működött, ami alkalmanként a dísztermet is igénybe vette.

A megvalósítás igazi akadályverseny volt. A Than Mór-freskó a szomszédos építkezés miatt kis híján végzetesen károsodott. Az eredeti épület elfalazott öntöttvas oszlopai pont ott bukkantak elő, ahol nem szerettük volna. És persze küzdöttünk a műemlékes szakmával is, hiszen ekkor még a rekonstrukció szó kiejtése is istenkáromlásnak tűnt, márpedig mi ragaszkodtunk a megsemmisült dísztermi mennyezet teljes körű helyreállításához. Messze többet használtunk az épületből, mint korábban, a padlástérben egy hatalmas kiállítóter készült, a mellvéd-falak takarásában egy panorámateraszt hoztunk létre úgy, hogy egyik sem vehető észre a védett Duna-parti nézetből.

Messze túlmenően a megbízásunkon, pályázaton is sikerült többletforrást szereznünk, de így sem értünk volna célba, ha a megrendelőnk nem alakul át egy valóban erős társadalmi szervezetté, az MMA-vá, amelynek forrása és tekintélye is van a megfelelő működéshez. Bár a megnyitón még tüntetők fogadták az ünneplőket, mára általános megítélés, hogy az épület Budapest kulturális és építészeti minőségét fémjelző kiemelkedő helyszíne.

Túlterhelve

A kihasználtság következő fokozata az, amikor egy helyszín „túlnyeri” magát. Vannak igazán extrém nemzetközi példák, mint a Colosseum, amit a tömegturizmus veszélyeztet, és vannak azok a szerethetőbb kihívások, amikor kellő átgondolással egyensúlyban tartható a működés és az épület védelme. Több ilyen feladat megoldásában is részt vehettem az elmúlt években, ezekből a Hagyományok Házát és a Szépművészeti Múzeumot emelném ki.

Annak idején majd harminc évet kellett várni a budai közönségnek, hogy a Pesti Vigadóhoz hasonló épületet kapjon. A Kallina Mór által tervezett, 1900-ban átadott Budai Vigadó [3] egy újabb példa arra, hogy ideális esetben az épület funkciója messze túlmutat önmagán. [4] Az épület adja a teret, de anélkül az elhivatott munka nélkül, amelyet nap mint nap hozzáadnak az ott dolgozók, aligha lenne olyan izgalmas kulturális célpont, mint így. A feladat az volt, hogy az épület terei úgy szolgálják ki a Kárpát-medencei néphagyomány ápolására és továbbélésére létrehozott nemzeti intézményt, hogy ez minden látogató számára természetes, „veleszületett” szimbiózisnak tűnjön. Itt is sikerült kiaknázni a lehetőségeket, próbatermek létesültek a padlásszinten, és az egykori udvar lefedésével egyedülálló rendezvényter létre.

Persze minden ilyen beruházás kaland, a föld alatt egy Nagy Lajos korabeli ép pincét találtunk, ami régészeti és tudományos értelemben jó hír, de a határidőnek nem volt barátja, és persze az épület minden sarkában várt ránk valami előre nem látható körülmény. Az egy-

kori építési kultúrát jól mutatja, hogy a fedélszék annak idején „előregyártva” érkezett a helyszínre, az elemek máig látható számozásából tudtuk, hogy itt csak össze kellett őket illeszteni.

Néhány éve a közönség kedvence, az 1906-ban megnyílt Szépművészeti Múzeum is elérte teljesítőképessége határát, ami igazán nagy dicséret a múzeum vezetőjének

és nagy öröm a kultúraszerező közönségnek, de szinte megoldhatatlan feladatnak tűnt a meglévő épület kúbusán belül. A megoldás a térszín alatti bővítés volt, melynek megvalósítása itt sem nélkülözte a kalandos fordulatokat. Fantasztikus érzés volt megtalálni az elfalazott „palackpostát” az egykori építőktől, de nem ugyanolyan boldogsággal fedeztük fel, hogy kicsit hamarabb érnek véget az alaptestek a vártnál. Hogy mennyire jól sikerült a beruházás, azt az évi félmillió látogató mutatja, akik oly természetességgel használják a térszín alatti kávézót, éttermet, ruhatárat, mintha az mindig is ott lett volna.

Tanulság

Amit egyszer leviszünk a pincébe, annak sorsa gyakran megpecsételődik. Belepakolunk valamit, amit nem kéne, rárakunk valamit, amit nem bír el, a pince néha beázik, de ha nem is, még jöhet a kopogóbogár, lehet moly- vagy egérrágta. Hasonlóan járnak a magára hagyott épületek, a használat mindig a kisebbik rossz. Ahhoz azonban, hogy valami igazán kivételes jöjjön létre, a társadalomnak hasznos cél, kiemelkedő szakértelem és sok-sok szerencse is kell.

Az épített örökség felértékelődése talán több is mint trend, inkább korszellem, ahol a társadalom újra jobban becsüli gyökereit, az elődök munkáját. Persze semmi sem értékes önmagában attól, hogy régi, mint ahogy az sem igaz, hogy nincs tegnap átadott épület, ami máris épített örökség. Hogy mi az értékes? Talán az, ami hús (ötven, száz) év múlva is szép. Az igény tehát adott, most rajtunk, szakembereken van a sor, hogy létrehozzuk azt az új örökségvédelmi paradigmát, amellyel célba is tudunk érni.

Sághi Attila

Irodalom / References

- [1] Ybl, Ervin: *Ybl Miklós, Képzőművészeti Alap Kiadó, Budapest 1956.*
- [2] Hokkyné Sallay, Marianne: *A fertődi Esterházy-kastély, Corvina Kiadó, Budapest 1979.*
- [3] Gábel, Tibor: *A Budai Vigadó története, Lánchíd Kör Kiadó, 2011.*
- [4] Nagy, Gábor: „A kiteljesedett hagyomány”, *Metszet*, Vol 9, No 5 (2018), pp 44–47.

Budai Vigadó komplex rehabilitációja. Rendezvényter az udvarból

(Fotó: Bujnovszky Tamás)

Szépművészeti Múzeum Román Csarnok és környezetének rekonstrukciója. Bővülés a térszín alatt

(Fotó: Szesztay Csanád)

A b s t r a c t s

WESSELÉNYI-GARAY, Andor – EMRESZ, Adrienn: BUTTERY SHADE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 8-17, DOI: 10.33268/Met.2019.4.1

EIFFEL WORKSHOP IN THE RENOVATED NORTHERN VEHICLE REPAIR SHOP,
BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECT: MIKLÓS MAROSI

As industrial functions change their respective buildings often lay abandoned, as is the case for this Budapest rolling stock repair workshop, now operating workshop. The spaces left behind no longer have the capacity to serve an industrial function, but the architecture suggests a grand potential. Why not restore the building to serve as a transport museum and Operating Workshop. The spaces provided are perfect for both functions, social gathering and cultural identity.

DEICHLER, Tímea: A COMMUNITY SPACE, WHERE ONE CAN ALSO READ

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 18-21, DOI: 10.33268/Met.2019.4.2

ROTTENBERG LIBRARY, ROTTENBURG, GERMANY

ARCHITECTS: HARRIS and KURRLE ARCHITEKTEN

Digital storage of information has transformed how libraries function creating a new opportunity for communication across the generations. Older visitors may prefer to read books in relative silence whilst the younger might opt for digital entertainment, films, games and music. This library has been developed as a social, public space which caters to all tastes in information use described by its designers as a "third" type of space. The "first" being home, the "second" work and the "third" a social/cultural space. The reality being a building which functions as a home from home where one could also work towards building a better society.

TIMAFFY-TOUKU, Lilla: ODE FROM THE LIBRARY

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 22-27, DOI: 10.33268/Met.2019.4.3

LIBRARY OODI, HELSINKI, FINLAND

ARCHITECTS: ALA ARCHITECTS

Designed with longevity in mind, expected to last at least 150 years, this library complex is planned on three levels which have been made ready for future adaptations by means of suspended floors and ceilings separated by intelligent wall systems. Functioning as a conventional library, digital information hub, theatre space and temporary workshop this facility should be able to host 10 thousand people daily. Designed as a 100 metre long bridge, access to this building is possible from three important directions: the main railway station, parliament and thirdly a large urban square. The concept being to develop the Finnish culture for sharing information, meeting in public and creating almost residential scaled spaces.

CSANÁDY, Pál: LESSONS FROM THIS YEAR'S MIES VAN DER ROHE AWARDS

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 28-31, DOI: 10.33268/Met.2019.4.4

TOWER BLOCK RENOVATION, GRAND PARC, BORDEAUX, FRANCE

ARCHITECTS: LACATON, VASSAL, DRUOT and HUTIN

Taking a 1960s residential block and adding a two metre wide conservatory and 1 metre wide balcony to all floors has challenged the idea that the Mies Van Der Rohe Award is usually presented to elitist projects. This building had in previous years been renovated to allow for better thermal performance meaning the actual quality of life was not vastly improved. The addition of the new balconies and conservatory has allowed its occupants to have better quality of space, improved natural ventila-

tion and better climatic control. Possibly establishing a guideline for how to renovate residential housing blocks.

DÉNES, Eszter: THE SOUL OF THE CITY

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 32-37, DOI: 10.33268/Met.2019.4.5

NEW LIBRARY, MAKÓ, HUNGARY

ARCHITECTS: IMRE MAKOVECZ and JUDIT GERENCSÉR SZENTE-VARGÁNÉ

Makó has already established itself as a city fitting the idea of "Makó for Makovecz" and finally the library envisioned by this master architect has been realised. Faithfully undertaken by architects who worked alongside him to complete this organic architectural entity. Adding to the fact that an estimated 40 thousand visitors come to visit this cultural centre. Architecture forming a strong part of this city's soul and character.

WETTSTEIN, Domonkos: THE LAVENDER LEANNESS

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 38-41, DOI: 10.33268/Met.2019.4.6

CIVIC CENTRE, TIHANY, HUNGARY

ARCHITECT: PÉTER VÉR

As tourism in the Balaton area develops so does the need for a greater diversity of attractions. During the last decade Tihany has established itself as a centre for lavender farming and the associated offshoot industries, dried flowers, perfume and food products to name a few. Here an existing building has been restored, adapting it to serve as place for "craft" manufacturing of beauty products, whilst handing over the roof space to the local government as office space.

WARE-NAGY, Orsolya: PRIVATE-PROTECTION OF MONUMENTS

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 42-45, DOI: 10.33268/Met.2019.4.7

HARIS PARK at MARCZIBÁNYI SQUARE, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS: MÁRTON KOVÁCS and SÁNDOR GÖCSEI

Originally developed as the Member's Gun Club of Budapest and shooting range this somewhat romantically styled building has been through many incarnations, none of them long lasting or very successful. Eventually the Haris family has taken hold of this unique opportunity to redevelop the German neo-Renaissance styled building and its grounds to create a new dining experience and social hub, knowing that the original architectural style of this place forms the key to its success. What makes this project unusual is the desire of a private investor to secure the cultural identity of a city's monumental building to secure a business vision.

SÁGHI, Attila: RE. PURPOSE.

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 4 (2019), pp 46-49, DOI: 10.33268/Met.2019.4.8

THE NEW AGE OF LISTED BUILDING RESTORATION

The current trend for restoration of historic buildings has many lessons for the architectural profession and public alike. The worst example being to leave a building to decay due to lack of function. Then come problems of bad use of space, followed by overloading a building with too many ideas or uses. The lesson being how to avoid these mistakes and generate a valid use for these buildings which respects their historic value, building fabric and contemporary use patterns.